

Strategi for økologi

Indhold

1.0	Forord	5
2.0	Indledning	7
3.0	Fordobling af økologien	9
4.0	Flere økologiske arealer og øget økologisk produktion	11
5.0	Økologi på menuen	17
6.0	Et stærkt økologisk marked og økologiekспорт	21
7.0	Forskning og innovation	25
Bilag A.	Oversigt over udviklingen i det økologiske areal, forbrug og eksport frem til 2021-22	29

1.0

Forord

Økologiens udvikling i Danmark har været bemærkelsesværdig siden indførelsen af den første økologilov i 1987. Som det første land i verden vedtog Danmark denne lov, og i 1991 fulgte EU efter med de første fælleseuropæiske økologiregler. Danskerne engagerede indsats har spillet en afgørende rolle i vores position som verdensmestre inden for økologisk forbrug. Vi kan med rette være stolte af den stærke økologiske profil, vi har opbygget. Den skal vi bygge videre på.

Økologi er en vigtig brik i den grønne omstilling af landbruget, da flere økologiske arealer vil fremme en produktion med færre sprøjtemidler og færre udledninger til gavn for klima, miljø, drikkevand og natur.

Med *Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug* af 4. oktober 2021 (landbrugsaftalen) indgået mellem den daværende regering (Socialdemokratiet), Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Konservative, Nye Borgerlige, Liberal Alliance, Kristendemokraterne, og siden tiltrådt af Moderaterne, blev det besluttet, at der skal udarbejdes en strategi for økologi, der kan understøtte en fordobling af henholdsvis det økologiske areal, efterspørgsel efter økologiske varer, forbrug og eksport. Denne strategi er et skridt på vej mod disse mål.

Det er ambitiøse mål, og de kan ikke alene opnås ved markeds kræfter, men kræver et fortsat godt, offentligt-privat samarbejde, vedvarende politisk bevågenhed, såvel som en stærk forsknings- og innovationsindsats.

Regeringen vil med denne strategi understøtte, at flere danskere og andre verdensborgere lægger økologiske varer i deres indkøbskurv og spiser mere økologisk i kantinerne og på restauranterne, som er produceret med bedre biodiversitet, flere glade dyr og renere drikkevand. Der er et godt fundament at bygge videre på. Det danske økologibrand er både stærkt, troværdigt og stabilt. Så lad os fremme det røde Ø-mærke for den grønne omstillings skyld.

Jacob Jensen
Minister for fødevarer,
landbrug og fiskeri

2.0

Indledning

Denne strategi indeholder en samlet præsentation af initiativer, der bidrager til Danmarks målsætninger om en fordobling af økologien for hhv. areal, forbrug og eksport frem til 2030. Hertil kommer vurderinger af barrierer for målsætningerne samt præsentation af nye forskningsindsatser og virkemidler.

Økologi er et område, som har været i kraftig vækst de seneste år. Omfanget af økologiske arealer er således mere end fordoblet i Danmark fra 2007 til 2022. Tilsvarende har der været stor vækst i salget af de økologiske fødevarer, og økologiekporten er mangedoblet i de sidste to årtier (se bilag A). Det er således vigtigt både at fastholde Danmarks styrkeposition og udbygge denne fremgang, hvis de nye fordoblingsmålsætninger skal nås.

Strategien er udarbejdet på basis af interessentinddragelse og faglige bidrag fra bl.a. brancheorganisationer og forskningsinstitutioner. Internationalt Center for Forskning i Økologisk Jordbrug og Fødevarer-systemer (ICROFS) har koordineret en analyse af [næringsstofforsyningen til den økologiske produktion](#), en analyse om det [økologiske marked](#) såvel som en [analyse af økologiens samspil med andre](#)

[initiativer](#), som f.eks. regeringens handlingsplan for plantebaserede fødevarer og strategi for grønne proteiner. Endvidere har Københavns Universitet lavet en analyse over [skøn for omkostninger ved at fordoble Danmarks økologiareal i 2030](#), såfremt der alene ses på arealstøtten.

Regeringen har en ambition om at realisere de klimareduktionspotentialer, som er anvist i landbrugsaftalen. Her blev der peget på et potentiale for yderligere klimareduktioner på 0,5 mio. ton CO₂e i 2030 ved en fordobling af det økologiske areal. Arbejdet med en fremskrivning af klimaeffekten af omlægning til økologi med henblik på at vurdere realiseringen af målsætningen er beskrevet i denne strategi, ligesom der indgår et skøn for omkostninger ved realisering af en fordobling af det økologiske areal.

Økologistrategien har snitflader til en række andre iværksatte og kommende initiativer, som skal styrke den grønne omstilling af landbruget, og som også udspringer af landbrugsaftalen: Handlingsplan for plantebaserede fødevarer, Strategi for grønne proteiner til dyr og mennesker samt Strategi for grønne job i landbruget og følgeerhverv.

3.0

Fordobling af økologien

Det er regeringens ambition at styrke økologien som en vigtig brik i den grønne omstilling af landbruget. Regeringen vil med denne strategi understøtte følgende mål for den økologiske værdikæde fra produktion til afsætning:

- Det økologiske areal i Danmark skal fordobles frem mod 2030. Det er regeringens ambition, at det økologiske areal skal udgøre 21 pct. af det danske landbrugsareal i 2030.
- Der skal ske en fordobling i afsætningen af økologiske produkter i Danmark. Det er regeringens ambition, at det økologiske forbrug i detailhandlen og de professionelle køkkener skal udgøre hhv. 25,8 mia. kr. og 4,6 mia. kr. i 2030.
- Eksportindsatsen for økologiske fødevarer skal understøtte den videre udvikling af sektoren, herunder målsætningen om fordobling frem mod 2030. Det er regeringens ambition, at økologiseksporten skal udgøre 5,8 mia. kr. i 2030.

Fordoblingsmålene skal ses i forhold til 2018 som baseline, da landbrugsaftalen tog udgangspunkt i

det år som grundlag for de midler, der er afsat til økologisk arealtilskud i aftalen. Regeringen vil løbende følge udviklingen.

Med udgangspunkt i fordoblingsambitionen om at det økologiske areal skal udgøre 21 pct. i 2030, svarende til ca. 510.000 ha, og i de midler, der er afsat i landbrugsaftalen til økologisk arealstøtte, skønnes en manko på ca. 137.000 ha økologiske arealer i 2030. Regeringen vil med denne strategi beskrive forskellige initiativer og eventuelle barrierer for at understøtte fordoblingsmålsætningerne.

Fordoblingen af det økologiske areal er i landbrugsaftalen angivet med et teknisk reduktionspotentiale på 0,5 mio. tons CO₂e. Dette er baseret på et skøn af effekten ved omlægning.

I forbindelse med Klimafremskrivningen 2024 arbejdes der på, at grundlaget for opgørelsen af udledninger fra det økologiske areal forbedres, da datagrundlaget for klimaeffekten ved økologiomlægning er mangelfuldt. Dette forventes at give et mere retvisende skøn for klimaeffekten ved omlægning til økologi.

4.0

Flere økologiske arealer og øget økologisk produktion

Der er et stort potentiale for at øge økologiens udbredelse og bidrage til en mere bæredygtig fødevarerproduktion. Et vedvarende fokus på bæredygtig fødevarerproduktion har været afgørende for økologiens succes og fortsatte udvikling. Men for at fremme en yderligere omlægning til økologi og øge forbruget står vi over for flere udfordringer, der skal tackles.

Flere økologiske arealer

En fordobling af økologiarealet kræver, at nye arealer omlægges til økologi samtidig med, at de eksisterende økologiske arealer så vidt muligt forbliver økologiske. Der bør derfor være incitamenter og støtteordninger til rådighed for landbrugere for at lette overgangen og gøre det attraktivt at omlægge til økologi.

Under den fælles europæiske landbrugspolitik er det muligt at opnå tilskud til omlægning og opretholdelse af økologiske arealer. Dette sker gennem økologisk arealstøtte, der er en ny etårig direkte arealstøtteordning i den danske strategiske CAP-plan for 2023-2027.

Regeringen har fra 2024 besluttet at øge satsen for den økologiske arealstøtte under den danske strategiske CAP-plan, så basissatsen bliver 1.200 kr. pr. ha. Baggrunden for øgning af satsen er den begrænsede søgning på ordningen i 2023, som formentlig skyldtes den økonomiske udvikling og de afledte effekter i kølvandet på Ruslands invasion af Ukraine.

Københavns Universitet har udarbejdet skøn for, hvordan en fordobling af det økologiske areal i 2030 kan realiseres, såfremt der alene ses på arealstøtten som virkemiddel. Her skønnes et støtteniveau på ca. 1.800 kr. pr. ha. Dette skøn bygger på en række antagelser og usikkerheder om blandt andet forbrugernes fortsatte betalingsvillighed for økologi samt, hvor stor effekt en god driftsleder har på et landbrugs indtjening. Da analysen alene fokuserer på en fordobling gennem arealstøtten, tages der således ikke højde for andre understøttende initiativer, der ville kunne øge det økologiske areal.

Omlægnings- og fastholdelsestjek

Fonden for Økologisk Landbrug bidrager med økonomisk støtte til at fastholde og udvikle økologien. Her er det muligt at få foretaget et gratis omlægningstjek, hvis man som konventionel landbruger overvejer at omlægge til økologi. Ligeledes kan eksisterende økologiske landbrug få et gratis rådgivningsbesøg. Disse tiltag sigter mod at hjælpe økologiske landbrugere med at optimere deres bedrifter og fastholde økologisk drift i stedet for at vende tilbage til konventionel produktion.

Uddannelser

For at understøtte, at der er tilstrækkeligt med faglærte landbrugsuddannede med kompetencer inden for økologisk landbrugsproduktion til at sikre opnåelsen af de politiske mål for økologisk landbrug, besluttede det faglige udvalg for landbrugsuddannelsen, som består af repræsentanter fra arbejdsmarkedets parter, i 2021 at etablere et nyt

økologisk speciale på landbrugsuddannelsen. Det nye økologispeciale blev tilgængeligt fra august 2023.

Virksomheder har også gode muligheder for at give deres medarbejdere et kompetenceløft inden for økologi. Arbejdsmarkedsuddannelsessystemet (AMU) tilbyder offentlig finansieret efter- og videreuddannelse, så ufaglærte og faglærte kan udvikle deres kompetencer i takt med efterspørgslen på det danske arbejdsmarked. Inden for landbrug og gartneri findes der pt. syv kurser med økologifokus, f.eks. "Økologi og bæredygtighed" samt "Økologisk landbrugsproduktion". Der findes også AMU-kurser målrettet køkkenprofessionelle, hvor økologi indgår, fx "Økologi og bæredygtighed i restauranten" samt "Strategi for indførelse af økologi i madproduktion".

Regeringen har i november 2023 besluttet at oprette et videnscenter for erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelserne inden for jord- og landbrugsområdet. Videnscenteret forventes etableret i 2024 og skal bidrage til at understøtte, at uddannelserne rustes til at adressere nye krav og forventninger til dansk jord- og landbrug som følge af bl.a. den grønne omstilling, ny teknologi og økologisk landbrug.

Adgang til økologiske næringsstoffer og foder

En analyse fra Aarhus og Københavns Universiteter samt Innovationscenter for Økologisk Landbrug peger på, at en af de centrale udfordringer for at udvide det økologiske areal er at sikre tilstrækkeligt med næringsstoffer til de enkelte arealer, når de omlægges til økologi. Analysen redegør for, at det vil være muligt - under visse forudsætninger, som f.eks. en uændret produktion af husdyrgødning - at tilvejebringe tilstrækkeligt med næringsstoffer til at fordoble det økologiske areal i 2030. Dog er den geografiske fordeling af næringsstofferne i forhold til bedriftenes placering en udfordring i Danmark.

Analysen peger også på, at økologisektorens egne, frivillige branchebefalinger fra 2022 fremmer anvendelsen af recirkuleret biomasse og afgasset konventionel husdyrgødning, samtidig med at de begrænser for brug af konventionel, ubehandlet husdyrgødning væsentligt. Gødningen ville ellers efter økologiforordningen kunne anvendes, hvis der ikke inden for en rimelig afstand kan skaffes økologisk gødning. Ligeledes pågår der i EU drøftelser om intensive husdyrhold, som vil præcisere brugen af ikke-økologisk gødning, som også kan begrænse anvendelsen af konventionel husdyrgødning.

Økologiens forsigtighedsprincip betyder, at man i den økologiske produktion undgår at bruge organiske ressourcer, der potentielt kan indeholde

uønskede stoffer og materialer som mikroplast, PFAS mv. Forsigtighedsprincippet begrænser således i nogle tilfælde muligheden for recirkulering af organiske ressourcer fra samfundet, som kunne have været anvendt til gødning.

En af de måder, der arbejdes på for at imødekomme behovet for næringsstoffer og reducere afhængigheden af konventionel husdyrgødning, er at få godkendt alternative gødningskilder under EU's økologiforordning. Erhvervet udarbejder i den forbindelse forslag til nye gødningskilder, som Landbrugsstyrelsen gennemgår og vurderer, og, efter høring af økologierhvervet, fremsender til EU-Kommissionens godkendelse. Desuden vil muligheden for at oprette en særpulje til økologi inden for kommende udbudsrunder til biogasstøtte blive undersøgt i forbindelse med evalueringen af det første støtteudbud.

Herudover er optimering af udnyttelse af næringsstofferne i det økologiske dyrkningssystem, f.eks. ved brug af frivillige efterafgrøder eller udlæg af kløvergræs som helårsgrøngødning, nogle af de greb, økologerne må bringe i anvendelse for at håndtere stigende gødningspriser, øget efterspørgsel efter biomasse samt nye EU-krav til de økologiske sædskifter.

I relation til økologisk foder, er EU-Kommissionen i gang med at udvikle regler for brugen af vegetabiliske proteiner, mikroalger, gær, animalske proteiner og insekter som foder til økologiske dyr. Hertil kommer, at Aarhus Universitet vurderer, at det vil være muligt gennem grøn bioraffinering at producere foderprotein baseret på grøn biomasse for at dække den økologiske grise- og fjerkræssektors proteinbehov. I landbrugsaftalen er afsat i alt 260 mio. kr. i perioden 2022-2026 til grøn bioraffinering.

Dyrevelfærd

Dyrevelfærd er en hjørnesten i økologien, idet den er central for økologiens troværdighed og en væsentlig faktor for mange forbrugeres valg af økologisk. Det er derfor vigtigt at sikre, at økologien hele tiden er i front på dyrevelfærdsområdet og finder løsninger på relevante udfordringer for velfærden. Fødevarestyrelsen vil via Landbrugsstyrelsen under den forskningsbaserede myndighedsbetjening afsøge muligheder for yderligere at øge dyrevelfærden i økologien og identificere hvilke områder, der skal undersøges og arbejdes videre med.

Offentlige interesser

En vigtig aktør i at fremme økologisk landbrug er staten og andre offentlige instanser, der ejer landbrugsarealer. En stor del af disse arealer er bortforpagtet, og her har det offentlige muligheden for at

Omlægning af offentligt ejede arealer

Den økologisk drevne andel af statens landbrugsjorder er steget fra 31 pct. til 38 pct. i perioden fra 2014 til 2022. Der er dog et yderligere potentiale på op mod 29.000 ha statslig landbrugsjord, der ikke drives økologisk i dag. I samme periode er den økologiske andel af kommunernes areal steget fra 19 pct. til 34 pct., og andelen af folkekirkens arealer er steget fra 10 pct. til 17 pct. For kommuner og Folkekirken betyder det, at der samlet er et yderligere potentiale på op mod 24.000 ha landbrugsarealer, der ikke drives økologisk i dag. Det giver i alt et potentiale på 53.000 ha offentligt ejede arealer.

Folkekirken har ambitioner på området, og bidrager til den grønne omstilling via projekt "Folkekirkens Grønne Omstilling". Projektet omfatter hele Folkekirken og den grønne omstilling skal blandt andet ske ved at omlægge kirkens 8.500 ha landbrugsjorder til mere klima- og miljøvenlig arealanvendelse (som f.eks. økologi og urørt skov mv.). Projektet løber fra perioden 2022-25 og er finansieret med 18,7 mio. kr. fra folkekirkens fællesfond.

Dansk økologisk akvakultur

Bruttoproduktionen af økologiske akvakulturprodukter i Danmark er steget fra 276 tons i 2012 til 5.487 tons i 2020. Efter en periode med stigende produktion af økologiske regnbueørreder frem til 2016, hvor produktionen nåede 1.831 tons, er produktionen i 2020 faldet til 642 tons. Derimod er produktionen af økologiske blåmuslinger steget fra 13 tons i 2012 til 4.818 tons i 2021.

gå forrest i at støtte op om målsætningen om mere økologi. Derfor bør der fortsat være fokus på at omlægge så mange som muligt af de statsligt ejede arealer til økologisk drift, for eksempel ved indgåelse af nye forpagtningsaftaler. Ligeledes opfordres kommuner og andre offentlige aktører til at fortsætte indsatsen for øget økologi på deres egne jorder.

Drikkevand

Det er også en fælles opgave at beskytte arealer, hvor der indvindes drikkevand. Her kan øget økologisk drift spille en vigtig rolle med at sikre beskyttelse af grundvandet og dermed drikkevandet. Regeringen har eksempelvis vedtaget en akutplan for de boringsnære beskyttelsesområder (BNBO). Akutplanen skal forpligte kommunerne til at forbyde brug af sprøjtemidler i områder omkring landets talrige drikkevandsboringer, hvis der er risiko for forurening. Her kan omlægning til økologi f.eks. være en god løsning for de lodsejere, der ikke længere må bruge konventionelle sprøjtemidler på arealerne omkring drikkevandsboringerne. Kommunerne har også indsatser til at beskytte drikkevandet, hvor økologi også er en mulighed. Regeringen vil med bidrag fra Københavns Universitet undersøge muligheden for at fremme økologisk drift i områder omkring drikkevandsboringer med behov for beskyttelse.

Økologisk Akvakultur

Økologi handler ikke kun om bølgende kornmarker og forårsskåde køer, men også om det marine miljø. Der er potentiale for at udvide økologisk akvakultur i Danmark. Den samlede økologiske andel af detailsalget af fisk og skaldyr udgjorde mindre end 1 pct. i 2022. En omlægning til økologisk akvakultur kan betyde bedre dyrevelfærd og reduktion af medicin og hjælpestoffer i akvakulturproduktionen. En øget satsning på økologisk akvakultur harmonerer med EU's ambitioner om at styrke den økologiske produktion i akvakultursektoren i tråd med Jord til Bord-strategien fra 2020.

Barriererne for at fremme økologisk akvakultur omfatter blandt andet EU-regler, som begrænser brugen af miljøteknologi. Disse regler fastsætter blandt andet grænser for vandrecirkulering og tilladt grad af lukkethed i systemet. Regeringen vil se nærmere på EU's regler for økologisk akvakultur med henblik på en hensigtsmæssig anvendelse af miljøteknologi i akvakultur.

Yderligere udfordringer omfatter højere produktionsomkostninger og omkostninger ved omlægning til økologi. Der er også behov for at øge forbrugernes kendskab til økologisk akvakultur, især på grund af den relativt lille produktion.

På nationalt plan er der i aftalen om fordeling af midler fra Hav-, Fiskeri- og Akvakulturprogrammet for perioden 2021-2023 afsat 21,0 mio. kr. til tilskud, der fremmer grøn omstilling og renseteknologi i akvakultursektoren. Formålet er at reducere sektorens CO₂-aftryk samt begrænse udledningen af kvælstof, fosfor og organisk materiale til det omgivende miljø, herunder i økologisk akvakultur. Der er også afsat 27,6 mio. kr. til udviklingsprojekter, herunder til økologisk akvakultur.

Dialog om økologi

Udviklingen i økologien har gennem årene været båret af en god og tæt dialog mellem aktørerne på området. Regeringen vil tage initiativ til, at der på Landbrugsstyrelsens område oprettes et dialogforum, hvor interessenter kan drøfte centrale problemstillinger inden for økologien. Det kan f.eks. være drøftelse af forslag til udvikling af de krav til danske økologiske landbrugere, der er fastsat i EU's økologiforordning. Disse fælles økologiregler giver forbrugerne sikkerhed for, at det, de køber, er produceret i overensstemmelse med en fælles økologistandard, der regulerer alle aspekter af økologisk produktion. Det er vigtigt at fortsætte med at udvikle EU's økologibestemmelser i samarbejde med interessenter for at sikre økologiens videre udvikling og overensstemmelse med økologiske principper og markedets behov.

Sådan styrker regeringen det økologiske grundlag

- Der er i landbrugsaftalen afsat ca. 3,6 mia. kr. i perioden 2023-30 til bioordningen økologisk arealtilskud. Regeringen har fra 2024 besluttet at øge den økologiske arealstøtte med 330 kr. pr. ha, så den samlede støtte bliver 1.200 kr. pr. ha.
- I forbindelse med udmøntning af den fælles landbrugspolitik i Danmark er der endvidere afsat i alt
 - 285 mio. kr. til den fælles markedsordning, som inkluderer støtte til producentorganisationer inden for frugt og grøntsektoren, som også kan støtte økologisk produktion og afsætning i perioden 2023-27.
 - 560 mio. kr. til miljø- og klimateknologiordningen, som bl.a. kan støtte økologiske produktions- og forarbejdnings-teknologier i perioden 2023-27.
 - 260 mio. kr. i perioden 2022-2026 til grøn bioraffinering, som bl.a. kan understøtte behovet for økologiske, lokalt fremstillede og bæredygtige proteinkilder.
- Der er via Fonden for Økologisk Landbrug afsat 4 mio. kr. årligt i 2021-2024 til omlægnings- og fastholdelsestjek.
- Der er på landbrugsuddannelsen fra august 2023 indført et nyt speciale til økologiske landbrugere, hvor eleverne bl.a. skal kunne tilrettelægge økologisk husdyr- og planteproduktion.
- Der udbydes flere kurser med fokus på økologi i storkøkkener såvel som økologisk landbrugsproduktion på arbejdsmarkedsuddannelserne.
- Regeringen har afsat 4,4 millioner kroner årligt fra 2024 og frem til drift af et Videnscenter for Jord- og Landbrug, samt 7,5 millioner kroner i 2024 og 3,0 millioner kroner i 2025 til udstyr til videnscentret med henblik på at ruste jord- og landbrugsuddannelserne til at følge med den hastige udvikling blandt andet inden for teknologi og den grønne omstilling.
- Landbrugsstyrelsen og erhvervet har et samarbejde om at få adgang til nye gødningskilder.

- Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet vil i forbindelse med evalueringen af det førstekommande støtteudbud for biogas undersøge muligheden for at oprette en særpulje til økologi med henblik på, at der kan produceres afgasset biomasse, som kan anvendes som gødning i økologisk jordbrug.
- Regeringen vil løbende undersøge status og potentiale for øget dansk selvforsyning af økologisk proteinfoder.
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri vil under den forskningsbaserede myndighedsbetjening få udarbejdet noter og afklaringer, der kan understøtte det faglige fundament for en god dyrevelfærd i økologien.
- Regeringen vil styrke samarbejdet mellem myndigheder om omlægning af statsligt ejede arealer samt opfordre kommunerne og andre offentlige aktører til at fortsætte indsatsen for mere økologi på deres jorder.
- Regeringen vil undersøge muligheden for at fremme økologisk drift i områder omkring drikkevandsboringer med behov for beskyttelse.
- Med aftalen om fordeling af midler fra Hav-, Fiskeri- og Akvakulturprogrammet i perioden 2021-23 er der under temaet Grøn omstilling Akvakultur afsat 21,0 mio. kr. til tilskud til investeringer i klimaløsninger og renseteknologi for at reducere akvakultursektorens klimaaftryk samt udledninger af kvælstof, fosfor og organisk materiale til det omgivende miljø, herunder i økologisk akvakultur, og 27,6 mio. kr. til udviklingsprojekter, herunder til økologisk akvakultur.
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri vil se nærmere på EU-reglerne for økologisk akvakultur med henblik på hensigtsmæssige teknologiske løsninger i produktionen.
- Regeringen vil nedsætte et dialogforum i Landbrugsstyrelsen, der vil have fokus på centrale problemstillinger inden for økologien.
- Danmark arbejder for, at kommende EU-regulering af frø og andet planteformeringsmateriale bidrager til at styrke det økologiske jordbrug.

5.0

Økologi på menuen

I de seneste år har der været et stigende salg og dermed efterspørgsel efter økologiske fødevarer. Forbrugere angiver især miljø og sundhed som begrundelse for at vælge økologi.

De professionelle køkkener, der blandt andet omfatter restauranter, kantiner og institutioner, spiller en afgørende rolle i forsyningskæden for mad og har stor indflydelse på forbrugernes kostvaner og bæredygtighedspraksis. Dermed står de professionelle køkkener centralt i forhold til at få øget det økologiske forbrug.

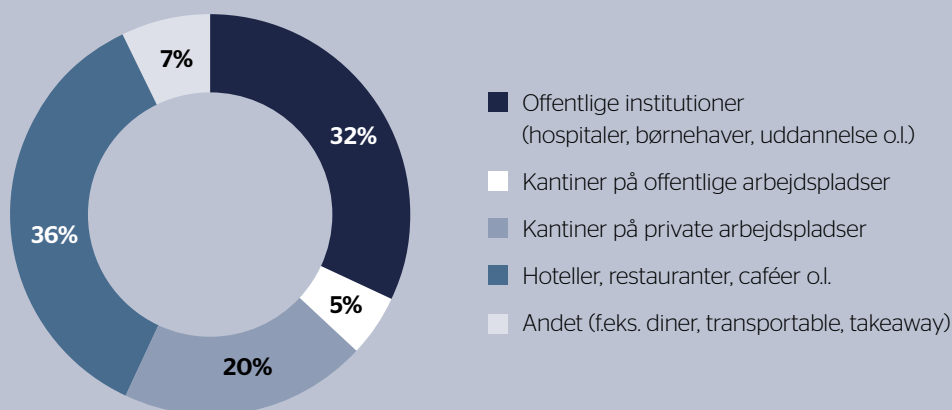
De økologiske fødevarer udgjorde i 2022 omkring 13 pct. af det samlede salg til de professionelle køkkener. Økologiske fødevarer indkøbt i offentlige storkøkkener udgjorde mere end en tredjedel af det samlede økologiske salg til professionelle køkkener, se figur 1.

De private professionelle køkkener som hoteller, restauranter, caféer og oplevelsesindustrien (forlystelsesparker o.l.) indkøber også i stort omfang økologiske fødevarer, da de står for mere end en tredjedel af efterspørgslen.

Køkkenomstilling

Skal der mere økologi på menuen, kræver det ændringer, ikke mindst i forhold til kompetenceudvikling af køkkenpersonalet. For at sikre en vellykket omstilling til økologi i professionelle køkkener er det derfor vigtigt, at personalet har de nødvendige kompetencer. Fonden for Økologisk Landbrug kan i forbindelse med køkkenomstilling yde midler til projekter om kompetenceudvikling af køkkenpersonale og tilknyttede medarbejdere, hvor de kan lære om bæredygtig produktion af måltider, følge de officielle kostråd, mindske madspild og bruge sæsonvarer. Der er afsat 54 mio. kr. under Fonden for Økologisk Landbrug i perioden 2021-24 til køkkenomstilling.

Figur 1
Det økologiske salg i storkøkkener (foodservice) fordelt på forskellige kundegrupper i 2022

Kilde:
Danmarks Statistik

I forbindelse med omlægning til mere økologi får storkøkkener også ofte foretaget en gennemgang af deres produktionsprocesser, arbejdsgange, indkøb mv. fra en omlægningskonsulent. Gennemgangen kan identificere områder, hvor der kan optimeres ressourcer, og madspild kan mindskes. I nogle tilfælde kan besparelserne ved at reducere madspild næsten opveje de øgede udgifter ved at omlægge til økologi. Den økologiske markedsanalyse koordineret af ICROFS viser desuden, at økologisk omstilling går hånd i hånd med omstilling til en mere planterig kost, idet storkøkkener kan holde meromkostninger til økologi nede ved at skrue op for andelen af frugt og grønt og ned for kødandelen.

I lighed med øvrige professionelle køkkener har efterskoler og højskoler også et stort potentiale for at bidrage til en mere økologisk fremtid. Disse kan dog i dag ikke søge midler til køkkenomlægning fra Fonden for økologisk landbrug. Regeringen ønsker derfor at undersøge muligheden for at tildele midler fra Fonden for økologisk landbrug til efterskoler og højskoler for at give incitament til at omlægge disse køkkener til økologisk drift.

Hertil kommer, at Fonden for Plantebaserede Fødevarer også har et fokus på økologi, idet mindst halvdelen af fondens 675 mio. kr. frem mod 2030 skal tilstræbes anvendt på dette formål.

De offentlige indkøb

En måde at øge efterspørgslen af økologiske fødevarer på er via den fællesstatslige grønne fødevarerpolitik for de statslige kantiner, hvor der i dag stilles krav om mindst 60 pct. økologi (svarende til sølvniveau for Det Økologiske Spisemærke) og en indsats mod madspild. Leverandørerne skal også kunne tilbyde kødfrie alternativer, hvis det efterspørges lokalt. Kravene skal ved førstkommande lejlighed implementeres i statens institutioner (inkl. de statsfinansierede selvejende institutioner), herunder bl.a. gennem Statens Facility Management.

Det offentlige indkøb af fødevarer er organiseret i en fødevareaftale gennem Statens og Kommunernes Indkøbsservices (SKI), der indeholder et bredt udvalg af økologiske fødevarer, samt gennem Statens Facility Management aftale.

For yderligere at understøtte mere klimavenlige og bæredygtige måltider i den offentlige sektor vil SKI i forbindelse med implementeringen af en ny fødevareaftale tilbyde en række gratis kurser for personale i køkkener, der skal anvende fødevareaftalen. Formålet er at klæde det køkkenfaglige personale på til at købe mere bæredygtigt ind og sørge for,

Statens Facility Management

En stor del af Statens Facility Management-opgaver er samlet hos Bygningsstyrelsen, der sammen med en serviceleverandør skal udbyde, styre og levere serviceydelser, herunder kantinedrift, til de statslige institutioner. Udrulningen af Statens Facility Management sker i tre bølger i tre forskellige EU-udbud.

Bølge 1 blev sat i drift den 1. oktober 2019 og har en årlig værdi på 280 mio. kr. Aftalen omfatter 42 statslige institutioner med i alt 20.000 ansatte. Bølge 2 blev sat i drift den 1. maj 2022 og har en årlig værdi på 280 mio. kr. Aftalen omfatter 56 statslige institutioner i københavnsområdet med i alt 10.000 ansatte. Udrulningen af bølge 3 forventes sat i gang i 2024 med en samlet årlig værdi på ca. 300 mio. kr. Aftalen forventes at omfatte ca. 60 statslige institutioner med i alt 14.000 ansatte. Alle tre aftaler løber i syv år. Bølge 1 indeholder krav til leverandøren om minimum 40 pct. økologi, mens bølge 2 og 3 indeholder krav om minimum 60 pct. økologi.

at indkøbene bliver fulgt op af en mere bæredygtig adfærd i både håndtering og tilberedning. Der afholdes to kursusdage for de tilsluttede køkkener med fokus på klima og begrænsning af madspild. De enkelte køkkener vil blive undervist i emner som f.eks. råvarers og måltiders klimapåvirkning, reduktion af kødforbrug og tilberedning af mere plantebaserede måltider, indkøb og tilberedning af mere bæredygtig fisk, økologi m.v. Den kommende fødevareaftale er i udbud og forventes at træde i kraft i marts 2024.

Sådan styrker regeringen mere økologi på menuen

- Der er via Fonden for Økologisk Landbrug afsat 54 mio. kr. i perioden 2021-24 i puljemidler til økologisk omlægning af professionelle køkkener. Køkkenomstillingspuljen forventes i høj grad at fremme medvirken af konsulenter, der kan understøtte resourceoptimering i køkkenerne.
- Regeringen ønsker at undersøge muligheden for at efterskoler og højskoler også kan få andel i midler under Fonden for Økologisk Landbrug, der er afsat til økologisk omstilling af professionelle køkkener.
- I landbrugsaftalen er der afsat alt 675 mio. kr. i 2023-30 til Fonden for Plantebaserede Fødevarer. Dette gælder indsatser for hele værdikæden, og mindst halvdelen af fondens midler skal tilstræbes anvendt på økologi.
- Der er under Budgetvejledningen indført krav om mindst 60 pct. økologi i statslige kantiner, som skal implementeres i statens institutioner, herunder bl.a. gennem Statens Facility Management.
- Mange kommuner, regioner og andre offentlige organisationer har i 2023 valgt at tilslutte sig den kommende fødevareaftale, som bl.a. indeholder større krav til leverandør af økologiske og plantebaserede fødevarer i offentlige køkkener, og tilbyder gratis kurser til kompetenceløft af relevante medarbejdere. Fødevareaftalen har en estimeret samlet værdi af 3,4 mia. kr. fordelt på fire år.
- Regeringen vil arbejde for, at der kommer fokus på økologiske produkter i den danske anvendelse af EU's skoleordninger.

Analyser og vidensbehov

- Fødevarestyrelsen vil løbende afdække videnshuller i relation til afsætning af økologiske fødevarer og se på muligheder for at få disse dækket ind under myndighedsbetjeningen.

6.0

Et stærkt økologisk marked og økologiekспорт

Et stærkt økologisk marked og økologiekспорт
Gennem de sidste 20 år har der været en positiv vækst i salget af økologiske fødevarer både på det danske hjemmemarked og i udlandet. Størstedelen af denne vækst kommer fra hjemmemarkedet, hvor salget af økologiske fødevarer i 2021 nåede næsten 18 mia. kr., hvoraf 16 mia. kr. stammede fra detailhandlen. Økologiekporten udgjorde omkring 3 mia. kr. i samme periode, se figur 2.

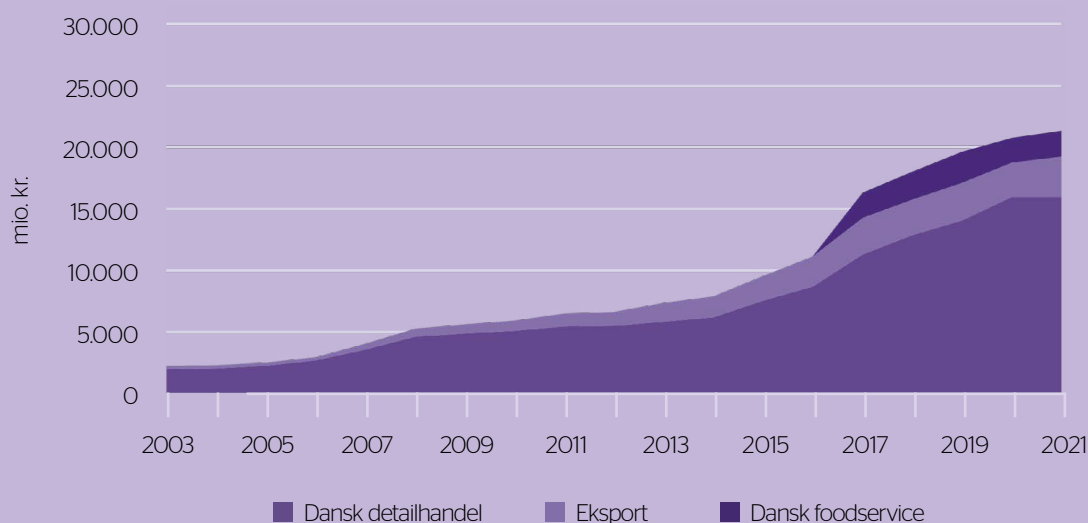
Den danske detailhandel

Økologiens fokus på bæredygtig fødevareproduktion uden kunstgødning og syntetiske pesticider samt dyrevelfærd og sundhed har stor betydning for forbrugere, når de træffer valg i supermarkedet.

Dette afspejles i vores indkøbsvaner, hvor næsten halvdelen af alle de æg, havregryn og mælk, vi køber, er økologiske. Omsætningen i den danske detailhandel er næsten ottedoblet over de sidste to årtier. Særligt har produkter som mælk og æg, og senest økologisk frugt og grønt, spillet en stor rolle for udviklingen i den økologiske detailomsætning, se figur 3. Selvom markedet for økologi er udbredt i Danmark, er der stadig vækstpotentiale i visse varekategorier.

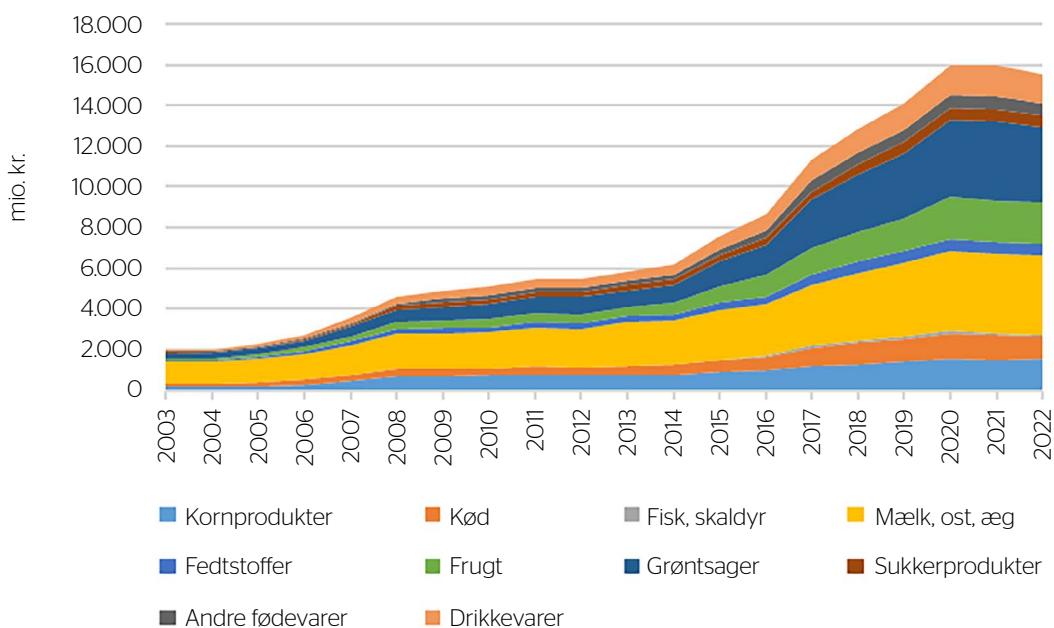
Drivkraften bag det stigende salg gennem årene vurderes at være det øgede udbud af økologiske alternativer i flere varekategorier og tilgængelighed af økologiske fødevarer i detailhandlen, men også f.eks. i form af stigende udbud af måltidskas-

Figur 2
Udvikling i handel med økologiske fødevarer

Kilde:
Danmarks Statistik

Figur 3
Udvikling i salget
af forskellige
økologiske
varegrupper

Kilde:
Danmarks Statistik

selvsnings og økologi i onlinebutikker. Tilliden til Ø-mærket samt detailkædernes egne økologiske mærker har også været en vigtig drivkraft.

Prisforskellen mellem økologiske og konventionelle fødevarer er dog en væsentlig barriere for forbrugerne. Prisbevidste forbrugere vil nemlig ofte afstå fra at købe økologiske varer. Salget af økologiske varer faldt en smule i 2022. Danmarks Statistik vurderer, at en medvirkende årsag til dette var den øgede inflation i samfundet, som bl.a. er en følge af Ruslands invasion i Ukraine. Manglende viden hos forbrugerne om, hvad økologi reelt er, kan også være en barriere. Såfremt det lykkes at øge den økologiske produktion væsentligt, kan det potentielt føre til et nedadgående pres på markedsprisen på økologiske fødevarer.

For at styrke det økologiske marked er det vigtigt at øge salget til eksisterende markeder og kunder. Tillid spiller en afgørende rolle, og derfor er det vigtigt at opretholde og styrke økologiens troværdighed og image bl.a. gennem anerkendte mærkningsordninger som Ø-mærket. En øget bevidsthed hos forbrugerne om økologiens betydning for klimaet, miljøet, dyrevelfærd og sundhed kan bidrage til en stigende efterspørgsel efter økologiske varer.

Fonden for Økologisk Landbrug, Fonden for Plantebaserede Fødevarer og EU's salgsfremmeordning kan være med til at understøtte et øget salg af økologiske fødevarer i detailhandlen.

Plantefonden kan således hjælpe med at øge udbuddet af økologiske fødevarer ved at give tilskud til informationsaktioner, rådgivning, forskning og udvikling m.v., herunder sortsudvikling, dyrkning og forarbejdning, og til fremstødsforanstaltninger for plantebaserede fødevarer. Fonden for Økologisk Landbrug kan give støtte til økologiske landbrugere og producenter såvel som støtte til markedsføringskampagner og informationsmateriale. Tilsvarende kan der under EU's salgsfremmeordning ydes støtte til markedsføringskampagner og informationskampagner med henblik på at øge forbruget af økologiske fødevarer.

Styrket økologiekseport

Den danske økologiekseport er tredoblet i løbet af de sidste 10 år til 3 mia. kr. i 2021. Det stigende globale fokus på bæredygtighed og sunde fødevarer har skabt gode vilkår for økologiske varer, og økologiekseporten er generelt voksende. Selvom potentialet er stort, er der udfordrende konkurrence og omskiftelige markeder, hvilket kræver en stor indsats fra myndigheder og virksomheder for at sikre adgang til eksport af økologiske varer. Globale forbrugertendenser som bæredygtighed, sundhed, klima samt præferencer for lokalproducerede fødevarer kan også påvirke eksporten, og for at fremme økologiekseporten er det nødvendigt at sikre adgang til eksportmarkeder og tage hensyn hertil.

Størstedelen af økologiekseporten går ifølge en markedsanalyse fra Aarhus Universitet til nærmarkeder som Tyskland, Sverige, Nederlandene og Frankrig.

men der er også potentiale for eksport til tredjelands uden for EU. Mejeriprodukter er den største økologiske eksportvaregruppe, efterfulgt af kød, frugt og grønt.

Stigningen i økologiekporten sker som regel ved øget efterspørgsel på eksisterende eksportmarkeder eller ved opnåelse af ny markedsadgang til tredjelands. Udviklingen har været svingende i perioden 2016-21 på grund af faktorer som COVID-19 og handelsbarrierer. Høj inflation, stigende energipriser og øgede produktionsomkostninger kan udfordre væksten i eksporten på kort sigt.

EU's målsætning om at øge det økologiske areal til 25 pct. i 2030 kan have både positive og negative konsekvenser for den danske økologiske produktion og afsætning af økologiske produkter i EU-lande. På den positive side kan det åbne nye markeder og segmenter samt give danske producenter en konkurrencefordel og mulighed for innovation. På den negative side kan øget konkurrence og udfordringer opstå, herunder overkapacitet. Det er derfor vigtigt for danske økologiske producenter at forblive konkurrencedygtige og have en stærk branding og markedsføringsstrategi.

I 2022 lancerede den tidligere regering Handlingsplan for fødevareklyngens eksport, som bl.a. sætter fokus på at øge økologiekport. I regi heraf blev der nedsat en task force med deltagelse af virksomheder, organisationer og myndigheder. Tasken er kommet med anbefalinger til indsatser for at styrke eksporten af økologiske produkter og understøtte ambitionen om en fordobling af økologiekporten. Anbefalingerne omhandler bl.a. indsatser for reduktion af regulatoriske og markeds-mæssige barrierer, styrket branding og styrket eksportfremme. Med udgangspunkt i dette arbejde vil regeringen støtte økologiekport gennem rådgivning af danske eksportvirksomheder, tilskud til fælles erhvervsfremstød og promovning af den danske fødevareklynge, herunder økologi, gennem initiativer som det offentligt-private markedsføringskonsortium Food Nation.

Sådan styrker regeringen det økologiske marked

- Regeringen har afsat 675 mio. kr. til Fonden for Plantebaserede Fødevarer i perioden 2023-30, hvor det tilstræbes, at mindst halvdelen af fondens midler anvendes på økologi. Fonden giver støtte til blandt andet salgsmæssigt af økologiske plantebaserede fødevarer.
- Der er afsat 6 mio. kr. årligt til eksportfremme af økologi samt 10 mio. kr. årligt til national afsætning i perioden 2021-24 under Fonden for Økologisk Landbrug.
- Udenrigsministeriet og Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri vil fortsat rådgive danske eksportvirksomheder via de danske repræsentationer, fastholde Udenrigsministeriets bevilling for fælles erhvervsfremstød, understøtte virksomhederne på eksportmarkeder, herunder forhandling af bilaterale aftaler, så danske virksomheder får adgang til at afsætte deres varer.
- Regeringen vil udbrede kendskabet til økologi gennem bilaterale samarbejdsaftaler med udvalgte markeder.
- Regeringen vil promovere og markedsføre den danske fødevareklynge, herunder økologi, gennem Food Nation.

Regeringen opfordrer erhvervet og andre aktører til

- at udnytte mulighederne for at søge midler til salg- og markedsfremstød for økologiske fødevarer i EU's salgsmæssige ordning, samt under Fonden for Plantebaserede Fødevarer og i Fonden for Økologisk Landbrug.
- at følge op på anbefalingerne for økologiekport fra Forum for Fødevareklyngens Eksport, herunder igangsætte erhvervets egne indsatser.
- at lave en samlet fælles fejring af økologien i forbindelse med EU's årlige økologidag den 23. september i detailbutikker, restauranter osv. med henblik på at øge forbrugernes kendskab og opmærksomhed på økologiske produkter.

7.0

Forskning og innovation

For at fastholde og udbygge Danmarks status som et foregangsland inden for økologi er det afgørende at prioritere forskning og udvikling inden for økologisk landbrug. Dette kræver en målrettet indsats for at identificere og udnytte det fulde potentiale samt overvinde eventuelle hindringer gennem innovative initiativer. Gennem forskning og innovation kan der opnås forbedret produktivitet og bæredygtighed, hvilket er afgørende for, at den danske økologisektor udvikles yderligere.

Analyserne, der ligger til grund for økologistrategien, har identificeret flere vidensbehov i forhold til udviklingen af økologisk produktion og markedsføring. Der er således behov for yderligere viden om øget næringsstofforsyning og recirkulering i økologisk jordbrug, såsom udvikling af kløvergræssystemer til produktion af protein og biogas samt en dybere forståelse af udfordringerne ved at introducere flere bælgrugter i sædskiftet. Støtte til forskningsprojekter, der sigter mod at optimere dyrkningsmetoder, udvikle nye produkter og finde løsninger på udfordringer inden for økologisk produktion, er derfor vigtig. Desuden fremhæves det, at analyser af forbrugeradfærd er baseret på forældede undersøgelser, og der er derfor behov for opdaterede analyser af nyere efterspørgselstendenser som plantebaserede fødevarer samt faktorer, der påvirker forbrugernes holdninger til køb af økologiske fødevarer.

Et tæt samarbejde mellem myndigheder, landbrugere, fødevarer virksomheder og interesseorganisationer er afgørende i denne sammenhæng. Gennem dialog og erfaringsudveksling kan man identificere og løse udfordringer, udvikle bedre praksis og fremme innovation inden for økologisk landbrug. Der er i dag en bred vifte af muligheder for at drive økologisk forskning og innovation både på nationalt og europæisk niveau.

Nationale forsknings- og innovationsmidler

På nationalt plan er der fokus på at støtte økologisk vækst gennem forskning og innovation. Under forskningsreserven er der de seneste tre år afsat 50 mio. kr. årligt til økologiprojekter, som stiger til 70 mio. kr. i 2024. Dette omfatter både forskningsbaseret myndighedsbetjening samt investeringer i grøn forskning, teknologi og innovation. Formålet er at udvikle teknologier og løsninger, der beskytter klimaet, miljøet og naturen og reducerer klima- og miljøpåvirkningen fra både konventionel og økologisk fødevarerproduktion og jordbrug.

Fonden for Økologisk Landbrug giver mulighed for at styrke udviklingsmuligheder og konkurrenceevne for økologisk landbrug gennem støtte til afsætningsfremme, forskning, forsøg, produktudvikling, rådgivning, uddannelse, sygdomsforebyggelse, sygdomsbekæmpelse, dyrevelfærd og kontrol.

Den forskningsbaserede myndighedsbetjening

Den forskningsbaserede myndighedsbetjening er en fællesbetegnelse for en række ydelser (feks. forskning, rådgivning og beredskaber), som universiteterne udfører for ministerierne. Regeringen vil løbende under myndighedsbetjeningen igangsætte forskningsprojekter, der har relevans for økologiområdet.

EU's forsknings- og innovationsmidler

EU's forsknings- og innovationsprogram, Horizon Europe, for perioden 2021-2027, tilbyder også støtte til forskning og innovation inden for økologisk landbrug. Horizon Europe har et samlet budget på 95,5 mia. euro.

Der er under Horizon Europe og i tidligere EU-rammeprogrammer for forskning og innovation, igangsat en række forsknings- og udviklingsprogrammer for at understøtte den økologiske vækst. Et af temaerne er at undersøge, hvordan man kan hæve markudbytter ved hjælp af forbedrede økologiske dyrkningsstrategier. I Horizon Europes arbejdsprogram for 2023-2024 er der øremærket 43 mio. euro til seks økologiemner.

Herudover er der en række andre forskningste-maer og større initiativer, som har betydning for økologien. Det drejer sig blandt andet om et nyt EU-forsknings- og innovationspartnerskab med fokus på agroøkologi, som støttes fra dansk side af Innovationsfonden med forventelig 7,5 mio. kr. Endvidere målrettes ca. 1,9 mio. kr. økologisk forskning og innovation fra Grønt Udviklings- og Demonstrationsprogram, GUDP. EU-partnerskabet forventes at starte op i 2024 med de første opslag om støtte til konkrete projekter. Det samlede budget forventes at nå op over 3,7 mia. kr.

Videnssamarbejde

Et stærkt videnssamarbejde på tværs af værdikæden er vigtigt. Internationalt Center for Forskning i Økologisk Jordbrug og Fødevarer-systemer (ICROFS) spiller en vigtig rolle inden for økologiforskning og -innovation. ICROFS bidrager aktivt til den fortsatte udvikling af en markedsorienteret og konkurrencedygtig økologisk sektor i Danmark. Centret er engageret i vidensdeling, koordinering, styring og udførelse af strategisk og praksisnær forskning. Finansiering til ICROFS kommer både fra eksterne midler og fra Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. ICROFS hjælper med at vurdere konkrete økologiske forskningsprojekter i forbindelse med udmøntning af årlige midler fra forskningsreserven, som udmøntes via Grønt Udviklings- og demonstrationsprogram, GUDP.

En anden central aktør på området er Innovationscenter for økologisk landbrug, der fungerer som en bro mellem forskning og de økologiske landbrugere. Centret er dedikeret til at drive økologisk forskning, udføre forsøg og fremme udviklingen af nye løsninger. Derudover indsamler og formidler centret vigtig viden om økologi. Innovationscentret har kontakt til mere end halvdelen af de økologiske producenter i Danmark.

Sådan styrker regeringen den økologiske forskning og innovation

- Regeringen vil løbende under myndighedsbetjeningen igangsætte forskningsprojekter, der har relevans for økologiområdet.
- Der er afsat 10 mio. kr./årligt til Fonden for Økologisk Landbrug. Fonden fik forhøjet basisbevillingen med 45 mio. kr. årligt i 2021-24. Endvidere udmøntede fonden yderligere 25 mio. kr. i 2023 fra Fonden for Plantebaserede Fødevarer. Fonden afsatte i 2023 ca. 19 mio. kr. til forskning og forsøg.
- Aftalepartierne bag Aftale om fordeling af forskningsreserven mv. i 2024 har afsat 70 mio. kr. til økologiprojekter til udmøntning gennem GUDP i samarbejde med ICROFS.
- Aftalepartierne bag Aftale om fordeling af forskningsreserven mv. i 2024 har afsat 75 mio. kr. til at understøtte forskning og udvikling i sunde klimavenlige fødevarer og fødevarer systemer, herunder plantebaserede og økologiske fødevarer. Midlerne udmøntes af Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri gennem Fonden for Plantebaserede Fødevarer og GUDP.
- Regeringen har afsat 10 mio. kr. årligt til Innovationscenter for økologisk landbrug i perioden 2021-24.
- Der er afsat ca. 160 mio. kr. årligt frem til 2024 til klyngeprogrammet "Innovationskraft: Danske klynger for viden og erhverv 2021-2024", herunder Food & Bio Cluster Denmark, med fokus på at styrke den vidensbaserede innovation og vidensamarbejde på tværs af hele værdikæden.
- Med Aftale om fordeling af forskningsreserven mv. har regeringen afsat 318,3 mio. kr. i 2024 til fordeling mellem fire grønne forsknings- og innovationspartnerskaber, herunder AgiFoodTure.
- Der er med Aftale om fordeling af forskningsreserven mv. i 2024 endvidere afsat 338,2 mio. kr. til grøn forskning, teknologi og innovation på syv områder, jf. *grøn forskningsstrategi for 2020*, herunder inden for temaet 'Landbrug og fødevarerproduktion', hvor der bl.a. kan søges om støtte til projekter inden for økologi.
- Regeringen vil som led i udmøntning af landbrugsaftalen igangsætte en analyse om muligheder og potentialer i Danmark for skovlandbrug og regenerativt landbrug.

Regeringen opfordrer erhvervet og andre aktører til

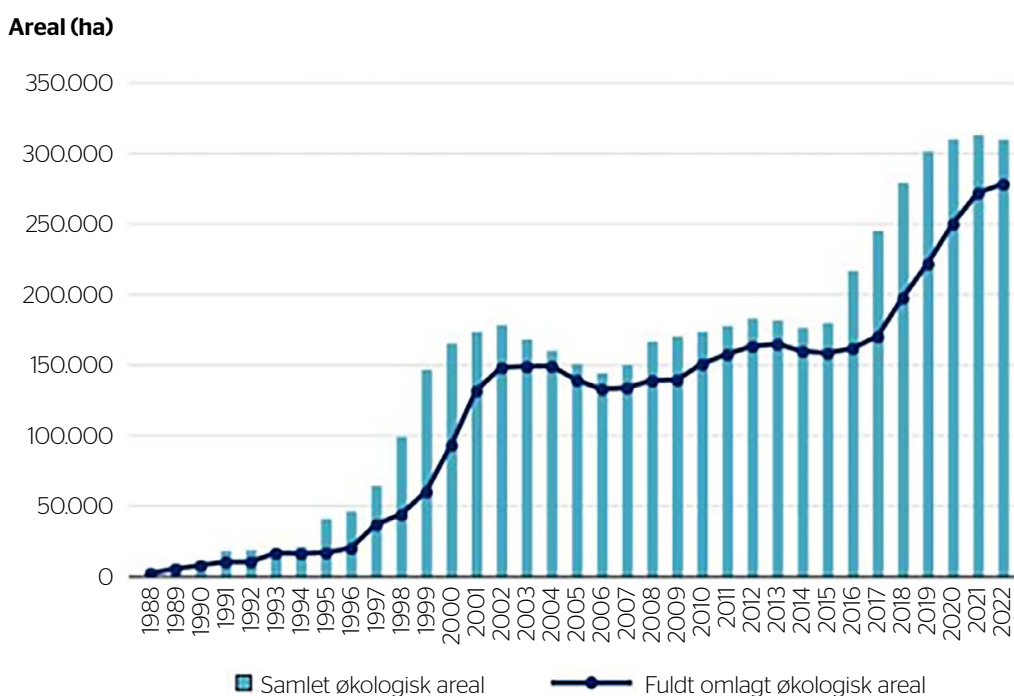
- At indgå i nationale såvel som europæiske forsknings- og innovationsprogrammer. Herunder aktiv deltagelse i agroøkologi-partnerskabet og andre relevante EU-partnerskaber

Bilag A.

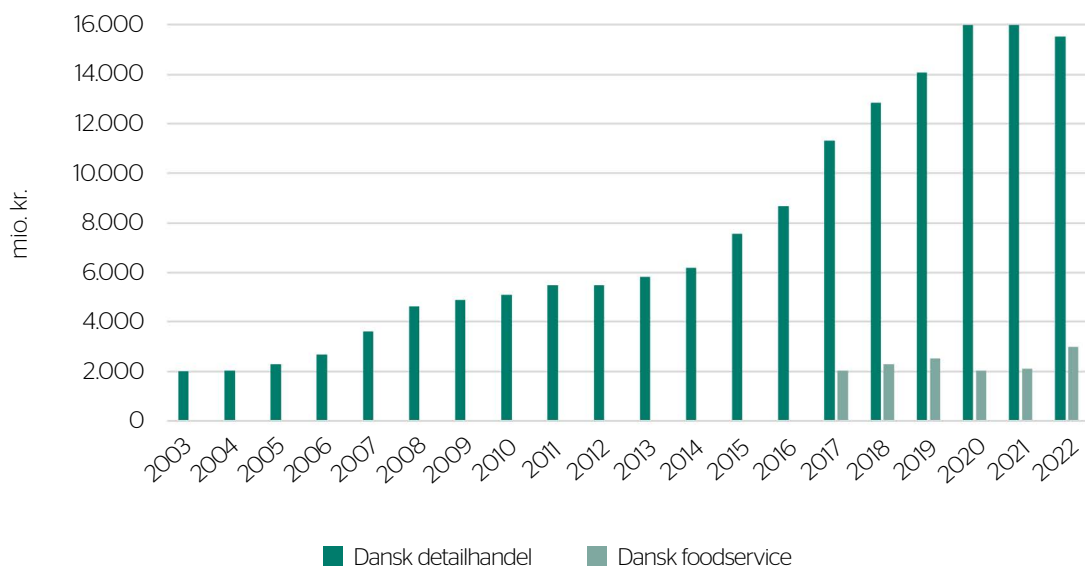
Oversigt over udviklingen i det økologiske areal, forbrug og eksport frem til 2021-22

Figur A.
Udvikling i økologiske bedrífers indberettede produktionsareal med angivelse af fuldt omlagt økologisk areal for perioden 1988-2022

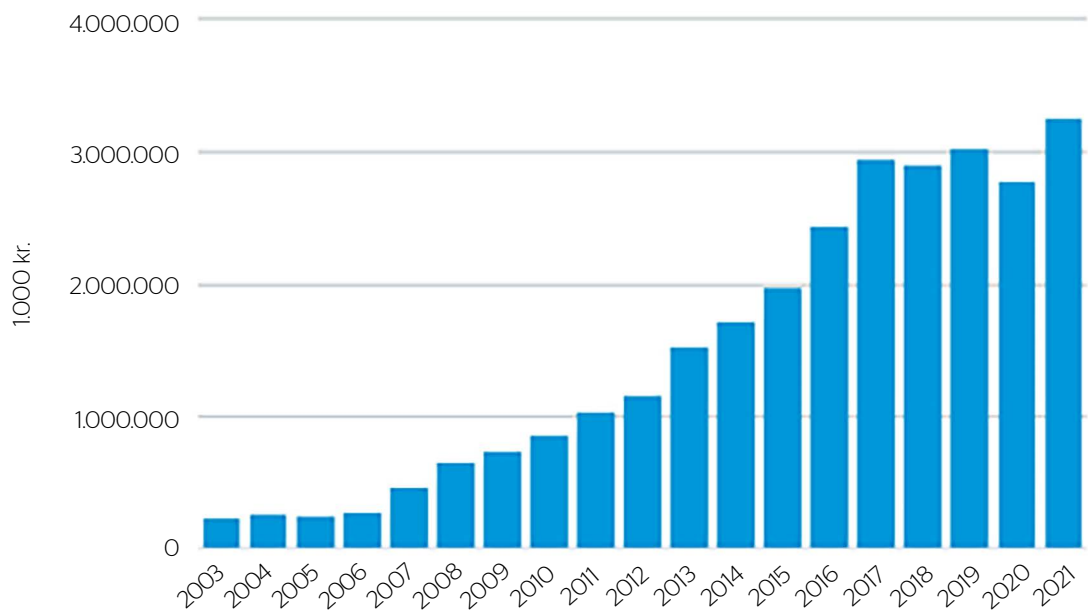
Kilde:
Landbrugsstyrelsen

Figur B.
Udvikling i dansk
detailomsætning og
foodservice af øko-
logiske fødevarer

Kilde:
Danmarks Statistik

Figur C.
Udvikling i dansk
eksport med øko-
logiske varer

Kilde:
Danmarks Statistik

